
RELACIONS INTERNACIONALS

Segon quadrimestre Curs 2000/01

Grups 01 i 51. Professor Federico Guerrero

Grups 02 i 52. Professor Ferran Izquierdo

Objectius i presentació general

Aquesta assignatura (quadrimestral) té un doble objectiu: familiaritzar l'estudiant amb els instruments d'anàlisi propis de les Relacions Internacionals i donar-li informació sobre esdeveniments internacionals. Aquesta informació (seleccionada) ajudarà l'estudiant, d'una banda, a conèixer fets i, d'altra, a examinar aquests fets dins d'un marc analític.

El curs s'ha dividit en tres grans blocs, respectivament: "teoria i conceptes", "sistema internacional" i "societat internacional global (1945-2000)". Cadascun d'aquests blocs, al seu torn, està dividit en diverses lliçons o temes, fins a un total de 20. No tots els temes o lliçons tindran un tractament idèntic (en termes d'hores de classe).

Els estudiants hauran de fer una sèrie de lectures obligatòries, indicades al programa. Les lectures, juntament amb la matèria donada a les classes, constituïran l'objecte de l'examen final. Per a l'actualització dels temes es recomana el seguiment d'alguns anuaris (vegeu apartat final amb obres de referència).

PROGRAMA

PART I. TEORIA I CONCEPTES

Tema 1. Les relacions internacionals com àrea d'estudi

1. La problemàtica internacional: guerra i pau
2. Origen de la disciplina: l'impacte social i intel·lectual de la I Guerra Mundial
3. Origen anglo-saxó de la disciplina: el marc de les ciències socials
4. Substrat idealista de la disciplina: institucionalització i seguretat col·lectiva

Tema 2. La teoria internacional: les grans tradicions de pensament

1. Tradició hobbesiana: anarquia o estat de naturalesa
2. Tradició grociana: ordre o societat d'estats
3. Tradició kantiana: emancipació o comunitat mundial

Tema 3. Grans aproximacions a les relacions internacionals

1. Paradigmes, mapes mentals o imatges del món
2. Realisme i anàlisi de la guerra freda
3. El transnacionalisme i els problemes globals
4. L'estructuralisme i el sotsdesenvolupament

Tema 4. La societat internacional actual

1. Objecte d'estudi de les relacions internacionals
2. Societat d'estats i societat transnacional
3. Anarquia *versus* ordre
4. Mecanismes d'ordre internacional
5. Fragmentació *versus* globalisme

PART II. SISTEMA INTERNACIONAL

Tema 5. El sistema internacional: instrument d'anàlisi

1. Definició i elements del sistema (actors, estructura, dinàmica i regles de funcionament)
2. Àmbit geogràfic: sistema obert o parcial *versus* sistema tancat o mundial
3. Sistema de valors: sistema homogeni *versus* sistema heterogeni
4. Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals

Tema 6. Els actors del sistema internacional

1. Definició d'actor internacional
2. Tipologia clàssica (estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals)
3. Altres tipologies

Tema 7. L'estat: el sistema d'estats

1. Igualtat jurídica: sobirania i territori
2. Desigualtat en el sistema d'estats: capacitat i poder internacional
3. Recursos tangibles i intangibles
4. La transformació del poder internacional a finals del segle XX: el poder "suau"

Tema 8. Les potències del sistema

1. La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici del poder internacional
2. Les potències diplomàtiques tradicionals
3. El concepte de potència internacional en l'actualitat: el control del poder estructural
4. El fenomen de les superpotències al món nuclear
5. Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional

Tema 9. Les organitzacions internacionals

1. Definició d'organització internacional (intergovernamental)
2. Origen i desenvolupament del fenomen
3. Tipologies: abast geogràfic, finalitat funcional
4. Estructura i mecanismes de presa de decisions
5. Regionalisme i organitzacions internacionals

Tema 10. Les forces transnacionals

1. Definició i tipologia de les organitzacions no governamentals (ONGs)
2. Els grans àmbits d'actuació de les ONGs: drets humans, medi ambient, desenvolupament i ajut humanitari
3. Definició d'empresa transnacional
4. Impacte de les empreses transnacionals en la societat internacional

Tema 11. L'estructura del sistema internacional

1. Polaritat o distribució del poder
2. Tipologia: sistema unipolar, bipolar o multipolar
3. Policentrisme *versus* polaritat
4. Continuitat i canvi en el sistema

Tema 12. La dinàmica del sistema internacional: conflicte

1. La noció de conflicte
2. La violència en la societat internacional
3. Tensions, crisis i guerra
4. Trets característics dels conflictes armats (1945-2000)

Tema 13. La dinàmica del sistema internacional: cooperació

1. La noció de cooperació
2. Àmbits de cooperació (polític, militar, econòmic)
3. Formes de cooperació: formal *versus* informal, bilateral *versus* multilateral, pública *versus* privada
4. L'ajut oficial per al desenvolupament (AOD)
5. La noció d'integració: definició i tipologia

PART III. LA SOCIETAT INTERNACIONAL GLOBAL (1945-2000)

Tema 14. Gènesi de l'actual sistema internacional

1. Gènesi de les grans dinàmiques del sistema
2. L'organització universal (Nacions Unides): Carta de San Francisco
3. El sistema econòmic internacional: Bretton Woods
4. La fractura Est/Oest: Conferència de Ialta
5. La fractura centre/perifèria: Conferència de Bandung

Tema 15. Nacions Unides

1. Gènesi de l'organització: San Francisco
2. Finalitat multifuncional
3. Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides
4. Estructura institucional
5. Mecanismes de presa de decisions

Tema 16. Nacions Unides: àmbits d'actuació

1. Pau i seguretat internacionals
2. Mecanismes prevists a la Carta (capítols VI i VII)
3. Les operacions de manteniment de la pau
4. Progrés econòmic i social, desenvolupament
5. Drets humans

Tema 17. Erosió i transformació del sistema: Fractura Est/Oest

1. Confrontació dels blocs: guerra freda
2. Relacions USA-URSS (armes nuclears)
3. Policentrisme (França, R.P. Xina)
4. Paneuropeisme (*Ostpolitik*, CSCE)
5. Gorbatxev i la desaparició del bloc de l'Est

Tema 18. Erosió i transformació del sistema: Fractura Centre/Perifèria

1. L'aparició del Tercer Món: Bandung i el Moviment dels No Alineats
2. L'organització politico-econòmica de la perifèria: el Nou Ordre Econòmic Internacional
3. L'impacte del petroli
4. La fragmentació de la perifèria

Tema 19. Erosió i transformació del sistema: interdependència econòmica

1. Institucions internacionals (FMI, BM, OMC)
2. Petroli i crisi de Bretton Woods
3. L'avenç vers el multipolarisme (UE, Japó, Alemanya)
4. Regionalisme *versus* globalisme

Tema 20. La nova societat internacional: la postguerra freda

1. L'estructura del sistema: tendències d'un procés en curs
2. Reformulació de la seguretat o nova agenda internacional: medi ambient, drets humans, identitat, migracions
3. La perifèria oblidada: el continent africà
4. Nacions Unides: els desafiaments del segle XX

Lectures obligatòries

- BARBÉ, E., *Relaciones Internacionales*, Madrid: Tecnos, 1995. Aquest llibre serveix de manual per al conjunt de l'assignatura. També recull una sèrie de lectures complementàries (breus textos d'ordre polític o analític) que hauran de fer-se al llarg del curs seguint les instruccions del professor. En cadascun dels capítols hi ha bibliografia complementària sobre els temes del programa.

- SALOMÓN, M., *Les Nacions Unides (Estudis Internacionals)* n° 7, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament i Centre Unesco de Catalunya, 1995.

- AA.VV., *Dossier de Lectures: Relacions Internacionals*, Bellaterra, 2000 [pot adquirir-se al Servei de Fotocòpies]. Les lectures d'aquest dossier estan relacionades amb la part III del programa.

Sistema d'avaluació

L'avaluació es dividirà en dos apartats: treball en grup (4-5 persones) d'anàlisi d'un conflicte internacional. Aquest treball s'haurà d'entregar per escrit (màx. 10 pàgines) abans del 26 de març, a més de ser exposat oralment a classe (màx. 15 minuts) durant el llarg del curs. El treball representarà un 20% de la nota final.

En acabar el període lectiu, hi haurà un examen final, en les dates fixades per la facultat. El temari de l'examen final inclourà la totalitat del programa i les lectures (80% de la nota).

Bibliografía recomendada (textos fonamentals i obres de referència)

AA.VV., *El estado del mundo 2001*, Madrid: Ed. Akal.

Anuario Internacional CIDOB, Barcelona, Fundación CIDOB.

ARENAL, Celestino del, *Introducción a la relaciones internacionales*, Madrid: Tecnos, 1990 (3ª edición)

ARON, R., *Paz y Guerra entre las Naciones*, Madrid: Alianza, 1985 (2 vols.)

BANCO MUNDIAL, *Informe sobre el Desarrollo Mundial (anual)*, Washington, Banco Mundial.

BOYD, A., *An Atlas of World Affairs*, Londres: Routledge, 1991 (9ª ed.)

BRZEZINSKI, Z., *El Gran Tablero Mundial*, Barcelona: Paidós, 1998.

BULL, H., *The Anarchical Society*, Londres: Macmillan, 1977.

CALVOCORESSI, P., *Historia Política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid: Akal, 1987.

CARRILLO SALCEDO, Juan Antonio (comp.), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid: Tecnos, 1982.

CASTELLS, M., *La era de la Información. Economía, sociedad y cultura* (3 vols.), Madrid: Alianza, 1997-98.

CENTRO DE INVESTIGACIÓN PARA LA PAZ (CIP), *Anuario del CIP. Conflictos y dilemas de la sociedad internacional*, Madrid: CIP / Icaria.

CHALIAND, G. i RAGEAU, J.P., *Atlas stratégique et géopolitique*, Bruxelles, Complexe, 1994

GARCÍA DE CORTÁZAR, F. i LORENZO, J.M., *Historia del mundo actual, 1945-1989*, Madrid: Alianza, 1990.

IFRI, Ramses, *Rapport annuel mondial sur le système économique et stratégique*, Paris.

LUNDESTAD, G., *East, West, North, South. Major Developments in International Politics 1945-1990*, Oslo: Norwegian University Press, 1991.

MESA, R., *La nueva sociedad internacional*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1992.

MESA, R. (comp.) *La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos* (2 vols.), Madrid: Taurus, 1982.

MORGENTHAU, H., *Escritos sobre política internacional*, Madrid: Tecnos, 1990.

OSMANCZYK, E.J. (ed.) *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*, Londres: Taylors & Francis, 1990.

PLANO, J. / OLTON, R., *The International Relations Dictionary*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 1988.

PNUD, *Informe sobre el Desarrollo Humano* (anual).

SIPRI *Yearbook on Armament and Disarmament*, Oxford: Oxford University Press (anual).

TRUYOL, A., *La sociedad internacional*, Madrid: Alianza, 1974.

VEIGA, F. / DA CAL, E. / DUARTE, A., *La paz simulada. Una historia de la Guerra Fría 1941-1991*. Madrid: Alianza, 1997.

ZALDÍVAR, C.A., *Variaciones sobre un mundo en cambio*, Madrid: Alianza, 1996.

ZORGBIBE, Ch., *Historia de las Relaciones Internacionales* (2 vols), Madrid: Alianza, 1997.